

Saim Sakaçoğlu, Dede Korkut Kitabı I, II, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya 1988, vd.

³ Muharrem Ergin, a.g.e., s.45,46. Buradan sonra örnek metinlerde verilen sayfa numaraları bu esere aittir.

⁴ Ziya Gökalp, Türk Töresi, Güneş Matbaacılık T.A.Ş., Ankara, 1976, s.73.

⁵ Ziya Gökalp, a.g.e., s.74.

⁶ Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, C.VI, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s.377.

⁷ Ömer Asım Aksoy, Atasözleri Sözlüğü I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984 (Atasözü numarası:301).

⁸ Ömer Asım Aksoy, Deyimler Sözlüğü 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984 (Deyim numarası: 2507).

⁹ Ömer Asım Aksoy, Deyimler Sözlüğü 2, (Deyim numarası:2504).

¹⁰ Ömer Asım Aksoy, Atasözleri Sözlüğü I, (Atasözü numarası:271).

¹¹ Ömer Asım Aksoy, Deyimler Sözlüğü 2, (Deyim numarası: 1242).

¹² Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, C.VI, s. 437.

¹³ Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş VI, s. 383.

¹⁴ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, s.22; 156.

¹⁵ Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş VII, s.281.

¹⁶ Gökçin Çandarlıoğlu, Türk Destan Kahramanları, And Yayınları, İstanbul 1977, s. 26.

¹⁷ İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1977, s. 232.

¹⁸ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s. 163.

¹⁹ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s. 154.

²⁰ Alirıza Yalçın, Cenupta Türkmen Oymakları II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, s. 422.

²¹ Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986, s.53,54,

²² a.g.e. s.54.

²³ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s. 119.

²⁴ Ömer Asım Aksoy, Deyimler Sözlüğü 2, (Deyim numarası :2609).

²⁵ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s. 155.

²⁶ Abdulkadir İnan, a.g.e., s.39.

²⁷ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s.86; 154.

²⁸ Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş VI, s. 386.

²⁹ Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 1980, s. 61.

³⁰ Fuat Köprülü, İlk Mutasavvıflar, Geyve Matbaacılık Sanayi, Ankara 1981, s. 29,30.

³¹ Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s.80.

Yönler de bu renklere göre bir taksime tabi tutulmuştur: gök doğuya, kırmızı güneye, ak batıya, kara kuzeye karşılık gelmektedir. Bu taksimatın izlerine Dede Korkut'ta rastlayamadığımız için bu konuyu ele almadık. Bu taksimatla ilgili daha fazla bilgi için bakınız, Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, s. 48; 54,55; 131.

XVI. YÜZYIL DİVÂN VE HALK ŞİİRİNDE BAHAR KAVRAMI*

Dr. Kadir GÜLER**

ÖZET

Yazılı edebiyatımızın ilk eserlerinden günümüze uzanan çizgide üzerinde en fazla durulan konuların başında tabiat, mevsimler ve mevsimlerden de bahar gelmektedir.

Bahar mevsimini bayram olarak kutlayan Türk milleti, bu günleri millet olma şuurunun şekillendiği günler olarak kabul etmektedir.

Bu yazımızda Halk ve Divân şairlerimizin ortak konularından biri olan bahar, kullandıkları kavramlar açısından karşılaştırılacaktır.

SUMMARY

Nature and season especially spring-time are the subject matters that have been used by the writers of a live starting from the first literary works of our written literature came to the present-day.

The Turkish-nation who celebrates the spring-time as a festival considers there days on which they started to become conscious about their own-nation.

In this essay the spring-time which had been the common subject-matter of folk-poets and Divân-poets will be compared with its meanings.

GİRİŞ

Bahar yenigün, yeniyıl ve yılbaşı olarak kutlanmakta, baharın gelişi ozanın mısralarında ve kopuzunun tellerinde terennüm edilmektedir.¹

Onbirinci asırdan onaltıncı asra kadar geçen zaman içerisinde bahar, hemen hemen bütün şairlerimizin mısralarında yer almakta ve yazılı edebiyatımız içerisinde işlenen konular arasında ön sıralarda yer almaktadır.

Divanü Lûgat-it-Türk'te bahar "çiçeklerin açılması, ipek kumaştan yaygı serilmesi, cennetin yerinin görülmesi, kış gene gelecek değildir" manalarında ifade edilmektedir.² Bahar mevsimi:

Tümen çeçek tizildi
Bükünden ol yazıldı
Öküş yatıp üzeldi
Yirde kopa adhrışur

mısralarında, çiçeklerin tomurcuklarından ayrılarak yer altından tümen tümen bittiği zaman olarak değerlendirilmektedir.

Onbirinci asırda yazılan eserlerimizden **Kutadgu Bilig'de** baharın, Doğu'dan esen bahar yelinin zahmetli kışı sürmesiyle başladığı anlatılmaktadır.⁴

*Bu yazı, 28-30 Mayıs 1998 tarihleri arasında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi tarafından düzenlenen IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu'na Tebliğ olarak sunulmuştur.

** DPÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ Abdulhaluk Çay, Hidrellez Kültür- Bahâr Bayramı, Ank.1990, s.6

² Kaggarlı Mahmud, Divanü Lûgat-it-Türk, Çev. Besim Atalay, Ank.1992, C. I, s.119

³ a.e., C.I, s.233-234

⁴ Büyük Türk Klasikleri, İst. 1992 , C.I., s. 141

Bahar, karanfil kokulu rüzgâr vasıtasıyla dünyayı misk ve anberle doldurmuş, ağaçlar yeşilliklerle donanmış ve onbinlerce çiçek gülererek açılmıştır:

Kurmuş yıgaçlar tonandı yaşıl
Bezendi yipün al sarig kök kızıl⁵
Tümen tü çiçekler yazıldı küle
Yıpar toldı kafur ajun yid bile⁶

İki kültürün,atlı göçebe Türk kültürüyle İslâm kültürünün keşiştiği noktada yazılan bir eser olarak kabul edilen Kutadgu Bilig, baharla kış savaşı halinde düşünülmektedir.⁷

Onüçüncü asırda **Yunus Emre**, ilkbahar rüzgarlarının kış mevsimini ve onun münasebetsizliğini nasıl kesdiğini anlattığı mısralarında, bahar mevsiminde cihanın yeni elbiseler giydiğini ifade etmekte, bu mevsimde ağaçların dirildiğini, sulann çoştüğünü ve yer yüzünün donandığını söylemektedir.

Yine bu bâd-ı nev-bahâr hoş neville esdi yine
Yine kışın sovukluğı fuzûluğun kesdi yine

Yine yir yüzi tonanup kat kat olup renge batup
Bülbül güle karşı ötüp cân budağa asdı yine

Yunus Emre kış mevsimini zulmed olarak görmekte, baharın bunu ortadan kaldırdığını söylemekte, gül bahçesinde güzel nağmeler duyulduğunu ifade etmektedir.⁹

"Kurmuş ağaçlar yeşil,mor,al,sarı,gök ve kızıla donandı,bezendi.", a.c, s.141

"On binlerce çiçek gülererek yayıldı.Dünya,misk ve kâfur kokusuyla doldu.", a.e., s. 142

Beşir Ayvazoğlu, Güller Kitabı, İst. 1991, s.28

* Mustafa Tatçı,Yunus Emre Divanı,Ank, 1992, C.II, s.318

a.e., s.338 Gitti bu kış zulmedi geldi bahar yaz ile
Yeni nebatlar bitdi mevc urd hep nâz ile

Yine merg-zâr oldu uş yine gülzâr oldu
Ter nağme düzer oldu müsiküde sâz ile

Ondördüncü asrın usta şairlerinden Kaygusuz Abdal, bahân nevrüzla birlikte anar ve nevrüzün gülistâne gelmesiyle birlikte yeryüzünün yeşerdiğini belirtir.¹⁰ Baharla beraber kâinat cennete dönmekte, çiçekler rengârenk boyanmaktadır.

Divân şiirimizin kuruluş aşırı olarak kabul edilen onbeşinci asırda başta Şeyhî olmak üzere Ahmed Paşa ve Necati Bey, kaside ve gazellerinde bahân bütün yönleriyle ele almış ve işlemişlerdir.

Bahar; havaların ısınması, ağaçların yeşermesi, çiçeklerin açması, kuşların ötmesi, bahçelerde gezintiye çıkılması, sohbet, eğlence ve işret mevsimi gibi özellikleriyle ele alınmakta ve fasl-ı bahar, nev-bahâr, mevsim-i gül, mevsim-i gülsen, mevsim-i gülzâr, mevsim-i sahra, mevsim-i nevrüz, mevsim-i sefer, fasl-ı gül, vakt-i gül, zamân-ı ferah, devr-i gül, devr-i câm, eyyâm-ı adi gibi isimlerle anılmaktadır.

Divan şiirinin bu başlangıç yıllarında bahar, çiçeklerin, özellikle gül başta olmak üzere lale, sümbül ve menekşenin en gözde oldukları devir olarak kabul edilmekte ve diğer mevsimlerden üstün tutulmaktadır.

Onbeşinci asrın usta şairi Necati Bey, bahân zevk, eğlence ve işret mevsimi olarak ele almakta ve ehl-i zevki, bahar esbâblanndan istifade etmeğe davet etmektedir:

Od düşdi bağa gel berü yağma mahallidür
Esbâb-ı ayşdan algör sen de yâd-gâr

Necati Bey, bahar tasvirlerinde bulut, yağmur, yeşillik, yapraklar, çiçekler, lâle, gül, benefşe, şakayık, nergis, süsen, sümbül, semen, gonca, serv, bülbül, ırmak, bağ-bahçe, sahra, dağ ve sabâ gibi unsurlardan faydalanmıştır.¹¹

¹⁰ Abdurrahman Güzel, Millî Kültür-MMF Birlik, Ank. 1991, s.226
manzume şu beyitle başlamaktadır:

Erişdi bâd-ı nevrüz gülistâne
Gülistan vakti yetdi kim uyüne

¹¹ Cemal Kurmaz, "Bahar", TDVİA, İst. 1991, C. 4, s.468

¹² İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Ank. 1989, s. 68

¹³ Mehmed Çavuşoğlu, Necati Bey Divân'ının Tahlili, İst. 1971, s.253-254
a.e., s.255

Onaltıncı asır, divân şiirinin zirveye ulaştığı devirdir. Fuzûlî, Bakî, Hâyâli Bey, Nev'î, Zafî, Usûlî ve Rumelîli Zâîfî gibi divân edebiyatımızın usta şairlerinin yetiştiği bu dönem, halk şiirinin ve halk şairlerinin de anılmaya başlandığı bir yüzyıktır.

Onaltıncı asra kadar tekke ve tasavvuf şiiri içerisinde ele alınan halk şiirimiz, bu yüzyıldan sonra farklı bir ad altında ele alınmış ve farklı sınıflandırılmaya başlanmıştır. Bu tasnifte, halk şiirinin yazılı olarak yaklaşık onaltıncı asırdan bu yana incelendiğinin unutulmaması gerekir.

Bu asra gelinceye kadar yazılı olarak elimizde bulunan malzemenin azlığı, halk şiirimizin 11.-16.asırlar arasındaki gelişimini tekke şiiri içerisinde incelememize sebep olmuştur.

Onaltıncı asır içerisinde yetişen halk şairlerimizin hayatları ve eserleri hakkında bilgimiz sınırlıdır. Bu yüzyıldan bize miras kalan şiirlerin birçoğu tarihî hadiselerle temas eden şiirlerdir.¹⁴

Bu dönemin belli başlı halk şairleri Armutlu, Bahşi, Çırpanlı, Gedâ Muslî, Hayalî, Köroğlu, Kul Çulha, Kul Mehmed, Kul Pîrî, Oğuz Ali, Ozan, Öksüz Dede, Karacaoğlan ve Pir Sultan Abdal'dır.¹⁵

Divân şiirinde tabiat, mevsimler ve bahar, bir mecazlar ve istiareler âlemi olarak kabul edilmekte ve çiçeklerin, ağaçların, kuşların, bazı hayvanların ve pınarların bu âlemin sembolleri olduğu belirtilmektedir.¹⁶ Bu âlemden ve sembollerinden, onaltıncı asrın hem halk şairleri hem de divân şairleri faydalanmışlardır.¹⁷

¹⁴ Saim Sakaçoğlu, "XVI. Yüzyılda Anadolu Saz Şairleri", BTK,İst. 1996, C.4, S.371-404

¹⁵

Araştırmacılarımız arasında Karacaoğlan'ın yaşadığı asır hakkında tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Biz Karacaoğlan'ı onaltıncı asır içerisinde değerlendirdik.Yine Pir Sultan Abdal tekke şiiri içerisinde incelendiği gibi halk şiiri içerisinde de incelenmektedir. Bu incelememizde Pir Sultan'ın halk şiiri yönünü değerlendirdik.

¹⁶ Abdulkadir Karahan, "Klasik Türk Şiirinde Tabiat", Millî Kültür,Ağustos 1977, S.8, s.55-57

¹⁷ Biz bu semboller içerisinde sadece bahar kavramını hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Baharla birlikte çiçekler, ağaçlar, kuşlar, pınarlar ve bazı hayvanların birlikte ele alınması ile ilgili çalışmamız devam etmektedir.

Bu asrda Divân şîrinde üzerinde en çok durulan sembollerden birincisi genel olarak bahardır. Bu kavram ile ilgili olarak yazılan bahâriyelerde bahar; bağ, bahçe, gülzâr, gülsen, gülistan, bûstân, ravza, riyâz, hadîka, sebzâr, çemenzâr, lâlezâr ve sünbûzâr olarak zikredilmektedir.¹⁹

Fuzûlî, bahar mevsimini ve sembollerini bâğ, bostan, hadîka, ravza, riyâz, gülsitân, gülzâr, gülsen, gül-i nevrûz, nergis, benefşe, ergavân, nesrin-nesteren, lâlezâr, bezm-i gül, çemen, şakayık, lâle ve sebzâr kelimeleri ve bu kelimelerle meydana getirilen terkiplerle ifâde etmektedir.²⁰

Fuzûlî, baharla birlikte bülbül, gül, mevsim-i gül, sünbül, yasemen, reyhan, sûsen, nilüfer, gülnâr, cennet, kerem, adalet, hikmet, cân, yanak, aşk, gül devri, hayat, devlet, ikbal, gam, keder, ömür, ayna, fitne, dünyâ, güzel ve sevgili gibi benzetme unsurlarını kullanmakta, kelime oyunları yapmakta, bahân lütuf ve kerem sahibi olarak değerlendirmektedir.²¹

**Kesme bahâr-ı lutf u keremden ümîdini
Tecdîd-i raht-i tazeye olgu ümid-vâr**

Hayâlî Bey, baharla ilgili olarak fasl-ı bahar, nev-bahâr, mevsim-i gül, gül mevsimi, gül vakti, evvel bahar ve adi bayramı kelimelerini kullanmaktadır. Bahar; zevk, eğlence , işret, içki ve meclis zamanıdır.²²

**Şu kim evvel bahar erse kadeh nûş etmez ayıkdur
Otursun hanede seyr-i çemen ana ne lâyıkdur**

Bahân; bulutlu havalar, karların erimesi, ırmakların coşması ve yağmurların yağması gibi tabiat hadiseleriyle zikreden Hayâlî Bey, bunların yanısıra bâğ, bûstân, çemen, sebzâr, bahâristân, şükûfezâr, mergzâr, lâlezâr, gülzâr, gülsen ve gülistan kelimeleriyle bahân işlemektedir.

Bâğ-ı kerem, bâğ-ı adi, bâğ-ı zemâne, bâğ-ı hasret , bâğ-ı İrem, bûstân-ı dehr, bûstân-ı cân, bûstân-ı cihan, sahn-ı gülistan,

güzlâr-ı âlem, güzlâr-ı kâinat ve gülsen-i fakr, Hayâlî Bey'in kullandığı terkiplerin zenginliğini göstermektedir.²³

**Bezm-i mey bir gülistândur anda sâkî bâğbân
Câm-ı mey güldür surâhî serv bülbül bülbüle**

Asrın Rumelili şâirlerinden **Usûfî**, bahân cihanın canlandığı günler olarak görmektedir. Baharla beraber eyyâm-ı bahar, evvel-bahâr, nev-bahâr, nesim-i nev-bahâr, ezhâr, gömgök, sebzâr, gülsen-i ömr, bâd-ı fena, sabâ, gülizâr, şecer, bûstân, ebr-i bahar, gülsen, bâğ, bâğbân, güzlâr-ı cennet, gülsen-i hüsn ve gülistân-ı İrem kelime ve terkiplerini kullanmaktadır.²⁴

**Döndü eyyâm-ı bahar ile cihâne yeryüzü
Encüm ezhârıyla yine gömgök oldu sebzâr**

Yüzyılın Rumelili şâirlerinden **Za'îfî**, bahân Nevrûz'la birlikte anmaktadır. Baharla beraber ağaçlar, sahn-ı gülsen, lâlezâr, gülsitân, bâğ, nesrin, sünbül, erguvan, nesteren, nergis, yasemen, reyhan, gül, bülbül, çemen seyri, âb-ı hayât, rengârenk bitkiler, nebatat, bâğ-ı behişt, benefşe, semenzâr, ezhâr, gülzâr, dağlar, taşlar, gülnâr, çemen seyri, sebzâr, cihan bağı, serv-i çemen, sahn-ı çemen ve gül-âb gibi unsurları dile getirmektedir :

**Rûz-ı nevrûz irdi 'âlem hoş bahar olmuş durur
Her ağaç bir nahl-i dil-keş yadigâr olmuş durur
Sahn-ı gülseniün ser-â-ser lâlezâr olmuş durur
Bağa gel gülsitân rakş-ı nigâr olmuş durur**

Za'îfî, bahân zevk ve safâ mevsimi olarak vasıflandırmakta, bu mevsimi zaman-ı vasi, zaman-ı îd ü visal, zaman-ı gül, fasl-ı bahar, eyyâm-ı gül, mevsim-i sefer, bâğ, bostan, şâh-ı dünya, verd-i handan, gül vakti ve andelib gibi kelimelerle anlatmaktadır.²⁵

**Gerçi ki cihânun içi pür-cevr ü cefâdur
Amma ki bahar irişecek zevk ü safâdur**

¹⁹ a.e., s.532

²⁰ Usûfî Dîvânı, Haz. Mustafa İsen, Akçağ Yay., Ank. 1990, s.66-69

²¹ Kâmil Akamu, Rumelili Za'îfî-Hayatı,Sanatı,Eserleri ve Dîvânı'ndan Seçmeler, Ank. 1993, s.40-47

²² Za'îfî Dîvânı, Haz. Ali Nihat Tarlan, İst. 1962, C. 1, s. 154

¹⁹ Ayyazoğlu, a.g.c, s.61

²⁰ Nahit Aybek, Fuzûlî Dîvânı'nda Maddî Kültür Ankara 1989 s.90

²¹ Fuzûlî Dîvânı, Haz. Kenan Akyüz v.d., Akçağ Yay., Ank 1990, s.113

²² Cemal Kurnaz, Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili, İst. 1996, s.483

Nev'î, bahân, 21 Mart tarihinde güneşin hamel burcuna girmesiyle, Nevruzla beraber ifadelendirmektedir. Baharda gece ve gündüz eşittir. Bu mevsim adaletin hüküm sürdüğü zamandır.

Şâir, baharla birlikte şâh-ı bahar, ayş ü tarâb mevsimi, vakt-i şâdî vü tarâb, bâd-ı sabâ vü ateş-i seyyâle vakti, zaman-ı vasi, zaman-ı id ü visal, zamân-ı gül, gül vakti, eyyâm-ı gül, efgân u nâle mevsimi, mevsim-i eş'ar, ömr-i câvidânî, evvel bahar, nûsha-i bahar, kitab-ı fasl-ı bahar, mevsim-i id ü visal, çemen, nûsha-i çemen, lâlezâr, bağ, bostan, çemenzâr, sebz, sebzazâr, gülîstan, gülsen, gülzâr, gülzâr-ı cinân gibi kelime ve terkipleri kullanmıştır²⁷:

**Nev'î, bahar ırışdı yine andefih-var
Efgân u nâle mevsimi zârün zamâmdur**

Şiirlerinde bahân en fazla işleyen şâirlerimizden biri olan **Bakî**, kasidelerinde ve gazellerinde bahân mevsimlerin sultanı olarak zikretmektedir. Bahâriyyesinin dışında gül, sünbül, lâle, karanfil ve menekşelere gazellerle ve özel beyitlerle seslenen Bakî, bu mevsimle ilgili sultân-ı bahar, gülsen, bâğ-ı cihan, güleşen-i irem, gülsitân, nev-bahâr, çemen mülki, fasl-ı bahar ve iklim-i çemen gibi kelime ve terkipleri kullanmaktadır :

**Rûh-bahş oldu Mesihâ-sıfat enfâs-ı bahar
Açddar didelerin hâb-ı 'ademden ezhâr**

Bakî bahân anlatan mısralarında gül, bülbül, servi, çenar, bân, sanavber, bâd, sabâ, gül-i ra'na, ezhâr, nebatat, zambak, şebnem, sâsen, nergis, yasemen, ergavân, lâle, lâlezâr, gonca, gül-i ter, şâh-ı gül, fasl-ı gül, sahn-ı gülzâr, berg-i gül, gül-fâm, gül-âb, mevsim-i gül gibi zengin benzetme ve sembollerden faydalanmaktadır²⁸:

**Sular çağlar tuyûr âvâzesinden kühsâr inler
Bahar eyyânudur simden girü sıyt u sadâ artar**

M.Nejat Sefercioğlu, Nev'î Divânı'nın Tahkiki, Ank. 1990, s.355-357
Sabahattin Küçük, Bakî Divânı'ndan Seçmeler, Ank. 1988, s.74
a.e., s.212

Bahar kavramını halk şâirleri de farklı yorumlamamış, divân şâirleri gibi aynı mecaz ve sembollerle ifade etmişlerdir. Elleriinde sazlarıyla tabiatla iç içe yaşayan halk şâirleri, divân şâirleri gibi, mevsimlerin en güzeli olarak kabul ettikleri bahân çeşitli benzetmelerle anlatmışlardır.

Bahar doğuş mevsimidir diyen halk şâiri, baharla beraber dağları, yaylaları, ovaları, dereleri, pınarları, ağaçları, çiçekleri, bülbülleri, gülleri ve sünbülleri anmakta, tabiatla birlikte yan yana devam eden hayatını mısralarına dökmektedir.²⁹

Sadece onaltıncı asrın değil, edebiyatımızın en büyük şâirlerinden olan **Karacaoğlan**, bahân mısralarına resmetmiştir.

Karacaoğlan, baharla birlikte cennet kadar güzel dağları, belleri, yamaçları, boz bulanık dereleri, ılgıt ılgıt esen seher yellerini, burcu burcu kokan gülleri anlatır.³⁰

**Evvel bahar yaz ayları gelende
Lâle sünbül dallanacak zamandır
Koç yığıtler sılasını arzular
Yâre nâme gönderecek zamandır**

Karacaoğlan'ın şiirlerinde kıvrım kıvrım yayla yolları, gülîstan, bahçeler, bâğ, bostan, al kırmızı güller, goncalar, çiğdem, leylâk, menekşe, nergis, ardıç, lâle, gelincik, bâd-ı sabâ, kekkikler, kumrular, şeydâ bülbüller, kuğular, kuzular, kazlar, ördekler, çayır ve çimenler, soğuk pınarlar, çay kenarları, al çiçekler, ağaçların donanması, kuşların daldan dala ötüşmesi, selviler ve söğütler, tabiatın ve baharın sembollerindendir.³¹

**Bülbül ne yatarsın bahar erişti
Ulu sular bulandığı zamandır
Kat kat olup gül yaprağa karıştı
Gene bülbül kul olduğu zamandır**

²⁷ Metin Karadağ, Türk Halk Bilimi İncelemeleri, Balıkesir 1994, s. 174
²⁸ S. Nûzhet Ergun, Karacaoğlan-Bütün Şiirleri, İst. 1960, s.264
²⁹ a.e., s. 263

Aynı asrın halk şâirlerinden **Pir Sultan**, bahân bulanık sular, bahar eyyamı, gül-bülbül mevsimi ve özellikle Nevruz sultan olarak işlemektedir. Pir Sultan, Nevruzîyyesinde bahân gönüllerin şâd olduğu günler olarak görmektedir:

**Sultân Nevruz günü cemdir erenler
Gönüller şâd oldu ehl-i imânın
Cemâl yâri görüp doğru bilenler
Himmeti erince Nevruz Sultânın**

İlgit ilgit esen seher yelleri, dağlar, yaylalar, suların köpürmesi, göller, bağ, bostan, gülsen, gülistan, çayır-çimen, bülbül, tuma, şahin, doğan, cercn, kaz, keklük, lâle ve sümbül. Pir Sultan'ın baharla ilgili kullandığı unsurlardandır:²⁵

**Yaz gününün suyu bulanık akar
Kişi sevdiğine böyle mi bakar
Yaz bahar eyyamı bülbül yas çeker
Hanna dağlattım gülün ucundan**

Bu yüzyılın saz şâirlerinden **Kul Mehmet**, bahân, evvel-bahâr, yeşil çemen, ağaçların yeşermesi, âb-ı hayat, gül, bülbül, menekşe, erguvan, gök sümbül, kırmızı lâleler, Cennet-i Rıdvan, Firdevs bahçeleri, servi, seher yelleri ve dağlar gibi kelimeler ve benzetmelerle birlikte kullanmaktadır²⁶:

**Be yaranlar yine evvel-bahârdır
Bülbül intizârık kılar durmayup
Güller aheng edüp çığışup öter
Kabın kasavetin siler durmayup**

Köroğlu'nun şiirlerinde bahar, kırmızı- kızıl gülleri, al karalı mor sümbüllü dağlar, cerenleri, ovaları, yaylaları, bağları, gonca gülleri, bülbülleri, yayla çiçekleri ve selleri ile anılmaktadır²⁷:

**Bahar olup yeşil yaprak erince
Cûşâ gelir gönlüm seni görünce**

Cahit Öztelli, *Pir Sultan Abdal- Bütün Şiirleri*, İst. 1989, s.195

²⁵ *Büyük Türk Klasikleri*, C.4, s.397-399

²⁶ a. c., s.393

**Evvel baştan sefâm olsun varınca
Bizim iller çamlıbellere aşkolsun**

Asrın, hayatı hakkında çok az bilgi bulunan diğer halk şâirlerinden **Kul Çulha**, **Kul Pîri**, **Öksüz Dede** ve **Ozan**'ın mısralarında baharla ilgili olarak, yazıda kaba ağaçlar, ulu kuşlar, menekşeler, kırmızı güller, deste deste güller, gonca güller, sümbül, turnalar, bülbül, bahçeler, andelib, misâl-i cennet, evvel-bahâr, yeşil donlu dağlar ve bād-ı sabâ gibi kelime ve terkiplere rastlanmaktadır²⁸.

SONUÇ:

Millî birliğimizin korunması, milletimizin ortak kültürel değerlerinin ve hususiyetlerinin bilinmesine bağlıdır. Bu sebepten kültürümüzün ortak unsurlarının ortaya çıkartılması gerekmektedir.

Edebiyatımızın iki ayrı bölümü olarak incelenen halk ve divân şiirini birbirine aykırı göstermek veya birbirinden tamamen farklı olarak düşünmek mümkün değildir.

Halk ve divân şiirinin benzer yönleri sanıldığından fazladır. Aynı kültürel değerlerden, aynı fikirlerden faydalanan ve aynı cemiyete mensup olan şâirlerin, ortak sembollerin etrafında bir bütünlük meydana getirdiği görülmektedir.

Osmanlı kültürünün geniş bir coğrafyada ortak duygularla ifade edilmesi, ortak bir dilin ve ortak kültürel değerlerin benimsenmesinin sonucu olarak değerlendirilmektedir.²⁹

²⁸ Fuat Köprülü, *Türk Saz Şiirleri*, Ank. 1962, s.73-89

²⁷ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları*, Ank. 1997, s.359

²⁸ Âmil Çelebioğlu, "Karacaoğlan'da Divân Şiiri Hususiyetleri," *Türk Folkloru Araştırmaları* 1984, Ank. 1984, s.17

²⁹ Cemal Kurnaz, *Halk ve Divân Şiirinin Müsterekleri Üzerine Denemeler*, Ank. 1990, s.52

Edebiyatımızın ortak duygularının kavramlarından biri olan bahar, 16. asır divân ve halk şâirleri tarafından da benzer kelime ve terkiplerle anlatılmıştır.

Kaynakları, kültür değerleri ve özellikle dilleri aynı olan şâirlerin mısralarında benzer ifâdeler bulunması doğal karşılanmalıdır.

Onaltıncı asrın Divân şâirlerinden **Fuzûlî, Bakî, Hayalî, Zaî, Usûfî, Rumelîli Za'îfî** ve Nev'î ile Halk şâirlerinden **Karacaoğlan, Kul Mehmet, Koroğlu** ve **Pir Sultan'm** şâirlerinde, bahar kavramının şu benzer ve ortak noktalarda bulunduğunu söyleyebiliriz:⁴⁰

1. Bahar, bayram olarak ortakır: Sultan-ı bahar ve Nevruz sultan her iki alan şâirlerinin benzer tasavvurlarıdır. Bayramla beraber adalet unsuru birarada zikredilmektedir.

2. Bahâr mevsiminde bahçeler ortakır: Bahçe, çemen, çemenzâr, çimen, sahn, bâğ, taze otlar, bostan, gülsen, güzâr, gülîstan, lâlezâr, sebz, sebzézâr, misâl-i cennet ve bâğ-ı cinân benzer kullanılan kelime ve terkiplerden bazılarıdır.

3. Çiçekler ortakır: Al çiçekler, san çiçekler, yayla çiçekleri, gonca, gül, süsen, sünbül, lüle, nergiz, menekşe, çiğdem, erguvan, leylâk, zanbak, karanfil, yasemen, gül-i ra'na, nilüfer, fesleğen, reyhan, badem çiçekleri ve şebboy benzer şekillerde özenle seçilen çiçek çeşitlerinden birkaçıdır.

⁴⁰ Biz bu kısa çalışmamızda sadece 16. asır Divân ve Halk şâirlerinin bahar mevsimine yaklaşımındaki benzerlikleri ortaya koymaya çalıştık. Yazılı edebiyatımızın başlangıcından bugüne kadar geçen sürede yüzyıllar- devirler- alanlar- kavramlar tam olarak incelenememiştir. "BAHAR" kavramına 13. veya 15. asır Türk coğrafyasının Divân- Halk- Tekke şâirlerinin bakış açısıyla, 16. asır Türk coğrafyasının Divân- Halk- Tekke şâirlerinin bakış açılarını ortaya koyabilmemiz için geniş ve uzun araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Üniversitelerimizin ilgili bölümlerine "Yüzyıl- Devir- Alan- Kavram" araştırmalarına ağırlık vermeleri Türk edebiyatına bir bütün olarak bakmamızı sağlayacaktır.

4. Rüzgâr; båd-ı seher, nesîm, sabâ, bahar yeli ve ılıt ılıt esen seher yelleri gibi isimler altında ortak duygularla zikredilmektedir.

5. Servi, çenâr, ardıç, sanavber, söğüt, fidan ve nihâi ortak ve benzer kullanılan ağaçlarla ilgili unsurlardandır.

6. Bülbül, tütî, andelib, hezâr, kuğu, kumru, keklik, güvercin, turna, ördek, kaz, kuzu, ceren ve geyik, her iki alan şâirlerinin mısralarında baharla birlikte anılan hayvan ve kuşlardandır.

7. Kırmızı, kızıl, gömgök, yeşil, mor, mavi, san, penbe, gonca-fem, ak, al, siyah ve beyaz gibi renklerin ortak ve benzer motiflerde birlikte kullanıldığı görülmektedir.

8. Çağlayarak akan seller, boz bulanık dereeler, pınarlar, coşkun akarsular, çamurlu yollar, göller, ebr, bulut, yağmur, dağlar, bayırlar, yaylalar, ovalar ve çamlıbelller, baharın ortak ve benzer kullanılan diğer önemli unsurları olarak dikkati çekmektedir.

Karşılaştırmamızın sonucunda bahar kavramına, Onaltıncı asrın Divân ve Halk edebiyatı şâirlerinin benzer ve ortak semboller, kelimeler ve terkiplerle yaklaşımları görülmüştür.

Ortak kültürümüzün ortak ve benzer kavramlarının belirlenmesi, Türk coğrafyasında asırlar boyu gelişerek bugüne gelen edebiyatımızın bütünlüğü açısından çok önemlidir.

Araştırmalar devam ettikçe divân ve halk şâirlerindeki benzer noktalar, edebiyatımızın bir bütün olduğunu ortaya koyacaktır.

KAYNAKLAR

- AKARSU, Kamil, Rumelili Zâîfî, Ankara 1993
- AYBEK, Nahit, Fuzûlî Divânı'nda Maddî Kültür, Ankara 1989
- AYVAZOĞLU, Beşir, Güller Kitabı, İstanbul 1991
- BÜYÜK TÜRK KLASİKLERİ, C.1, İstanbul 1992
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, Necatî Bey Divânı'nın Tahlili, İstanbul 1981
- ÇAY, Abdulhaluk, Hidrellez- Kültür Bahar Bayramı, Ankara 1990
- DİVÂNÜ LÛGATİT-TÛRK, Çev. Besim Atalay, Ankara 1992
- ERGUN, S. Nuzhet, Karacaoğlan, İstanbul 1960
- FUZÛLÎ DİVÂNİ, Haz. Kenan Akyüz v.d., Ankara 1990
- GÜZEL, Abdurrahman, Milli Kültür-Milli Birlik, Ankara 1991
- KARAHAN, Abdulkadir, "Klasik Türk Şiirinde Tabiat", Milli Kültür, S. 8, Ankara 1977
- KÖPRÛLÛ, Fuat, Türk Saz Şairleri, Ankara 1962
- KURNAZ, Cemal, "Bahar", TDVİA, C. 4, İstanbul 1991
- _____, Hayalî Bey Divânı'nın Tahlili, İstanbul 1996
- KÜÇÛK, Sabahattin, Bakî Divânı'ndan Seçmeler, Ankara 1988
- ÖZTELLİ, Cahit, Pir Sultan Abdal, İstanbul 1989
- PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ankara 1989
- SAKAOĞLU, Saim, "XVI.yy Anadolu Saz Şairleri, BTK, C.4, İstanbul, 1996

- SEFERCİOĞLU, M. Nejat, Nev'î Divânı'nın Tahlili, Ankara 1990
- TATÇI, Mustafa, Yunus Emre Divânı, Ankara 1992
- USÛLÎ DİVÂNİ, Haz. Mustafa İsen, Ankara 1990
- ZATÎ DİVÂNİ, Haz. A. Nihad Tarian, İstanbul 1962